

# 30 LEREN SCHRIJVEN IN EEN TIJD DAT MACHINES TAAL KUNNEN GENEREREN

*Bas Hummel is leerkracht basisonderwijs en zelfstandig adviseur op het gebied van digitale geletterdheid.*

‘Schrijven is durven,’ zei auteur Carry Slee ooit.

Dat is zo’n zin die blijft hangen. Want schrijven betekent jezelf laten zien. Een idee opschrijven waarvan je nog niet weet of het werkt. Een personage verzinnen dat misschien een beetje op jezelf lijkt ... of juist helemaal niet. Schrijven vraagt lef. Ook bij kinderen.

In het basisonderwijs besteden we in schrijfonderwijs veel aandacht aan spelling. Terecht. Maar leren schrijven is veel meer dan spellingsregels volgen. Het is ook verbeelden, kiezen, twijfelen en opnieuw beginnen. Leren schrijven helpt leerlingen om grip te krijgen op hun gedachten, een eigen mening te vormen en de wereld om hen heen te onderzoeken. Goed schrijfonderwijs sluit daarom aan bij de belevingswereld van leerlingen. En die belevingswereld is vandaag de dag onlosmakelijk verbonden met digitale technologie. Het is zinloos om te doen alsof in die belevingswereld van leerlingen het digitale niet bestaat. Kinderen leven erin. Ze kijken video’s, gebruiken apps, praten over games en gebruiken ‘slimme’ apparaten. Dit geldt natuurlijk niet alleen voor kinderen, maar voor vrijwel iedereen in onze hedendaagse samenleving. De digitale technologie buiten het schrijfonderwijs houden, maakt het taalonderwijs niet beter. Het maakt het losgezongen van de werkelijkheid. Digitale technologie kan juist een middel zijn om te schrijven, te verbeelden en te onderzoeken. Daarom integreer ik digitale geletterdheid en met name de ontwikkelingen rond generatieve AI regelmatig in mijn taalonderwijs.

## **Een voorbeeld uit mijn lessen**

Ik laat leerlingen op een website (*WindowSwap*) door een raam kijken; het is een online uitzicht ergens ter wereld, een idee dat is ontstaan tijdens de Corona-lockdowns. Ik gebruik de site om vragen over een fictief persoon te stellen. Wie zou daar wonen? Hoe is het leven daar? Wat zou er gebeurd kunnen zijn? Wat staat er te gebeuren? Het roept vragen op, en precies daar begint schrijven.

Als het in mijn lessen over AI gaat, gaat het vrijwel altijd over leren *over* AI. En als de les over taalmodellen gaat, dan is dit op zichzelf al een prachtige aanleiding voor taalonderwijs. Een taalmodel is namelijk heel goed in het voorspellen welk woord waarschijnlijk volgt op het vorige. Dat is in de klas verrassend concreet te maken. Het is bijvoorbeeld leuk om een taalmodel te imiteren. We beginnen samen een zin. Elke leerling mag daarna om de beurt één woord toevoegen.

Al snel merken leerlingen dat ze voortdurend voorspellingen doen. Dat ze nadenken over wat past in een zin. Dat ze onbewust kiezen voor woorden die ze kennen, verwachten of vaak samen horen. Precies dat is wat een taalmodel ook doet. Van daaruit is de stap naar betekenis klein. Woorden krijgen betekenis doordat ze in een context staan. Woorden als *zomer*, *zon*, *ijsje*, *vakantie* en *zwembad* horen bij elkaar. Niet omdat ze hetzelfde betekenen, maar omdat we ze vaak samen gebruiken. Ik laat leerlingen een woordweb maken rond een bepaald woord. Welke woorden passen erbij? Welke juist niet? En waarom? Zo wordt zichtbaar hoe taal samenhangt en hoe taalmodellen die samenhang gebruiken om nieuwe zinnen te genereren.

Dat maakt ook meteen duidelijk waar de grens ligt. Een taalmodel is goed in het genereren van taal. Het kan zinnen maken die logisch en natuurlijk klinken. Maar die zinnen zijn niet gecheckt op waarheid, dat leer ik de leerlingen ook. Het taalmodel kan heel overtuigende zinnen maken op basis van onjuistheden. En daarom is enige basiskennis van de werking van taalmodellen ook zo waardevol. Niet om leerlingen zo snel mogelijk met chatbots te laten werken, maar wel om hun te leren hoe ze zich kunnen verhouden tot de technologie. Een perfect lopende tekst is niet per se een goede tekst.

Ik laat leerlingen niet zelfstandig schrijven met chatbots. Wel kunnen we het samen en klassikaal onderzoeken op het digibord. We bedenken bijvoorbeeld eerst het verhaal zelf:

Wie is het hoofdpersonage?

Wat gebeurt er in het begin, midden en einde?

Waar zit de spanning?

Pas daarna laten we een taalmodel een verhaal genereren op basis van die input. En dan begint het gesprek. Vinden we dit spannend? Past dit bij wat wij bedacht hadden? Wat mist er? Wat vinden we goed? Dat gesprek is waardevol, omdat leerlingen ontdekken waarom taalsoms kan raken: gevoel, timing, humor, verrassing. En dat smaken kunnen verschillen.

De digitale wereld biedt nog een andere mooie ingang voor schrijfonderwijs: nadenken over de woorden die we gebruiken voor technologie. We spreken voortdurend over *slimme* apparaten. Een slimme deurbel, een slimme thermostaat of een slim horloge. Vinden we het woord ‘slimme’ eigenlijk wel passend? Ook dit is weer een mooie aanleiding voor een gesprek. Wat is slim? Wanneer noem je iets slim? Kunnen apparaten slim zijn? Vinden jullie AI slim? Kinderen zijn verrassend scherp in dit soort gesprekken.

‘AI kan veel onthouden, maar niks voelen.’

‘Een chatbot kan helpen als je iets nieuws wilt leren.’

‘Het lijkt slim, maar veel informatie komt van de mens.’

Als verwerkingsopdracht bedenken leerlingen zelf een ‘slim’ apparaat. Dat mag nuttig zijn, maar ook totaal zinloos en grappig. Ze schrijven er een verhaal bij en tekenen hun idee. Soms bekijken we klassikaal een AI-gegenereerde afbeelding van zo’n apparaat. Klopt het beeld? Is dit wat je bedoelde?

Schrijven is durven, omdat je iets van jezelf laat zien. Digitale technologie verandert dat niet. Het kan juist een aanleiding zijn om na te denken over taal, betekenis en de wereld waarin we leven. Taalmodellen kunnen inspireren, helpen en soms ook irritant zijn, en dat is prima. Zolang ze maar niet het volledige verhaal overnemen.